

Quo vadis Aloisianum – k vízii jezuitskej teologickej fakulty

Lukáš Jeník, Mária Spišiaková, Jozef Žuffa

JENÍK, L., SPIŠIAKOVÁ, M., ŽUFFA, J.: Quo vadis Aloisianum – Towards the Vision of the Jesuit Faculty of Theology, *Studia Aloisiana*, 2017.

The aim of this study is to reflect upon the vision of the Jesuit Faculty of Theology. The first part bears ideas about university education system, its goal and content, presenting two main types, namely Newman's and Humboldt's concept of university. It also deals with the role of philosophy at university. The second part presents the Jesuit educational tradition and its principles, and refers to its similarity with renaissance *studia humanitatis* regarding its focus on integral personal development. The last part contains an analysis of website data based on profiles of theology graduates at various universities and the results of the pilot survey among the TF TU graduates with regard to their satisfaction with the quality of studies at the Jesuit Faculty of Theology. *Keywords:* idea of university, role of philosophy at university, Jesuit tradition of education, renaissance *studia humanitatis*, *cura personalis*, theology graduates

V dnešnej dobe znie takmer ako kliše hovoriť o „kríze vysokého školstva“ či o „devalvácii univerzitného vzdelania“, no pri bližšom pohľade do bežného života akademickej obce tvorenej bádatelmi, učiteľmi a študentami, nadobúdajú tieto vyjadrenia konkrétnu podobu plazivej hrozby, postupne ničiacej dedičstvo, ktoré predošlé generácie v oblasti tzv. „slobodného akademického vzdelávania“ vytvorili.

Doslova každodenný boj o prežitie núti zainteresovaných k neustálym diskusiám o tom, čo vlastne tieto inštitúcie môžu a majú ponúkať študentom, čo od nich títo i celá spoločnosť môžu právom očakávať, a aké podmienky im pre naplnenie tejto úlohy má spoločnosť vytvoriť.

Špecifické otázky vyvstávajú v súvislosti s humanitnými odbormi, ako je filozofia či teológia, ktoré sa v súčasnej honbe za „praktickým využitím“ stávajú akými „dinosaurami“, ktorí na našich univerzitách prežívajú už len z milosti a blahosklonnosti ostatných „užitočných“ fakúlt, ktoré na ne len doplácajú.

Nielen v našom slovenskom prostredí, ale aj v globálnom meradle je zrejماً tendencia chápať univerzitné vzdelanie ako komoditu, ktorá štát i jed-

notlivca niečo stojí, a preto sa považuje za náležité hodnotiť jej „produkt“ – teda absolventov a vedecké výstupy – pomocou ekonomických či praktických kritérií. To sa prejavuje okrem iného aj v požiadavkách ministerstva na uvádzanie a vyhodnocovanie zručností, ktoré študent po jeho absolvovaní nadobudne, sledovaní úspešnosti absolventov pri hľadaní zamestnania, či v kvantifikovaní a bodovaní vedeckej „produkcie“ vysokoškolských učiteľov. Navyše aj samotní uchádzači o univerzitné štúdium často používajú pri svojom rozhodovaní kritérium uplatniteľnosti v praxi, „dopytu“ po tej-ktorej odbornosti, či finančného ohodnotenia práce v danom odbore.

Na druhej strane, akademická obec je vo veľkej miere „zasiahnutá krízou zmyslu a účelu seba samej“¹. Vysokoškolskí učители – tlačení ku kvantitatívnym výkonom v oblasti vedecko-publikačnej činnosti a znižovaniu nárokov v dôsledku boja o udržanie študentov, ktorí znamenajú prísun financií – strácajú nielen entuziazmus, ale aj pocit zmysluplnosti svojej práce, ktorá sa stáva viac mechanickou a úradníckou rutinou, než slobodným tvorivým bádáním, spojeným so vzájomne obohacujúcou komunikáciou a spoluprácou so študentmi.

Preto v akademickej diskusii oproti pragmatickej tendencii, obhajujúcej priblíženie študijných odborov a náplne štúdia „trhu práce“ či „potrebám praxe“, silnejú „idealistické“ myšlienky vracajúce sa ku koreňom a podstate univerzitného vzdelania, aby v nich našli zdôvodnenie vlastnej existencie a argumenty proti „manažérskemu prístupu“ ku vzdelaniu, ktorý chce „podriaďiť univerzity kvantitatívnym štandardom efektivity a produktivity, previesť vzdelanie na komoditu, premeniť centrá otvoreného bádania na výskumné laboratória mamutích firiem a školiace strediská zamestnancov“².

Predkladaná štúdia má za cieľ aspoň malou mierou prispieť k diskusii o zmysle univerzitného štúdia, ale predovšetkým sa chce sústrediť na hľadanie vízie konkrétnej teologickej fakulty spravovanej jezuitmi. Štúdia sa skladá z troch častí, dvoch teoretických a praktického prieskumu. Prvá časť sa zameriava na to, čo by malo byť cieľom univerzitného vzdelávania všeobecne a akú špecifickú úlohu v rámci neho zohráva štúdium filozofie.³

Druhá časť sa venuje charakteristikám jezuitskej formácie a smerom, ktorými by sa mala v budúcnosti podľa predstaviteľov jezuitského rádu uberať. Motiváciou k predstaveniu daných informácií je všeobecne prijímaný fakt prepojenia Spoločnosti Ježišovej s intelektuálnym prostredím. I keď nie je intelektuálny apoštolát jedinou charizmou jezuitov, nazdávame sa, že v slovenskom prostredí humanitných vied má čo povedať.

1 LEARS, Jackson: Radikální odkaz tradice: výuka svobodných umění v manažérské době. In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*. Praha : Academia, 2015, s. 107.

2 LEARS, Jackson: Radikální odkaz tradice: výuka svobodných umění v manažérské době, s. 107.

3 V nedávnej dobe vyšli viaceré publikácie s touto témou, spomeňme aspoň niektoré, ktorými sme sa inšpirovali: NEWMAN, John H.: *Idea univerzity*. Praha : Krystal OP, 2014; JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*. Praha : Academia, 2015; NEWMAN, John H. (ed. J. Šúst): *Idea univerzity*, 1. časť. Eseje na tému univerzity v dodatku. Bratislava : Kolégium Antona Neuwirtha, 2015. LETZ, J. – SLAVKOVSKÝ, R. A. – GÁLIK, S. (eds.): *Poslanie filozofie na univerzite v súčasnej dobe. Acta Philosophica Tyrnaviensia* 13. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2007.

Prieskum zameraný na profil absolventov teológie v zahraničí a pilotný výskum uplatniteľnosti našich vlastných absolventov má pomôcť zistiť aktuálny stav, na základe odpovedí na dotazník ohľadom obsahu a organizácie štúdia na TFTU, ako aj samotného vyučovacieho procesu. Zaujímalo nás, nakoľko boli so štúdiom spokojní, či ich dostatočne pripravilo na konkrétnu pracovnú prax alebo prispelo k ich osobnému rozvoju.

1. Ciele univerzitného vzdelávania

Pri základoch vzniku súčasných moderných univerzít stáli v 19. storočí dva základné modely univerzity: koncept J. H. Newmana, ktorý univerzitu chápe predovšetkým ako nástroj na celostnú formáciu študentov a koncept W. von Humboldta, podľa ktorého je univerzita akousi „továrňou na poznanie“, kde sú študenti zapojení do výskumného úsilia svojich učiteľov, pričom jej hodnota sa odvíja predovšetkým od kvality výskumu, ktorý produkuje. Zdá sa, že v týchto dvoch koncepciách, ide o pohľad na univerzitné vzdelávanie z dvoch hľadísk: z hľadiska subjektu vzdelávania a z hľadiska obsahu či spôsobu vzdelávania.

J. H. Newman vychádzal z predstavy anglického džentlmena, ktorý je široko rozhladený v spoločensko-politických otázkach, má prehľad o histórii i kultúre, a tak dokáže diskutovať na najrôznejšie aktuálne témy. Podľa neho by univerzitné vzdelávanie malo viesť ku celkovej „kultivovanosti ducha“. V procese poznávania totiž nie je podľa neho dôležitý len objekt poznania, ale podstatným prvkom tohoto procesu je formovanie subjektu poznávania. Newman preto rozlišuje medzi poznatkami spojenými s profesionálnymi zručnosťami, aké si vyžaduje napríklad poľnohospodárstvo, strojárstvo či ekonomika, ktoré majú absolventom týchto odborov pomôcť vykonávať a skvalitňovať prácu v daných oblastiach, a medzi univerzitným, tzv. „slobodným vzdelávaním“, ktoré neprináša takýto konkrétny úžitok v praxi. Podľa neho je o univerzite vhodnejšie hovoriť ako o mieste „vzdelávania“, než „vyučovania“, pretože pri vyučovaní ide skôr o osvojenie si istých metód či techník, ako napríklad v remeslách, umení či obchode. Vzdelanie však „pôsobí na ducha a utvára charakter, je čímisi individuálnym a trvalým, a často sa o ňom hovorí v súvislosti s náboženstvom a čnosťou“⁴. Takáto „kultivovanosť ducha“ je podľa neho hodnotou sama osebe, a preto je takýto typ vzdelania žiaduci, aj keby neprinášal nič ďalšie.

Kultivovanosť ducha pomáha jej nositeľovi pri všetkom, čo robí, a umožňuje mu byť užitočným vo väčšej miere a väčšiemu množstvu ľudí. Umožňuje mu „byť si jasne vedomý svojich vlastných názorov, pravdivo ich rozvíjať, jasne ich vyjadrovať a účinne sa o ne zasadzovať“. Učí ho „vidieť veci, ako sa skutočne majú, ísť priamo k jadrú veci, rozplieť pavučinu myšlienok, odhaliť sofizmy a nestarať sa o to, čo je irelevantné“. Dáva absolventovi schopnosť

4 NEWMAN, John H.: Idea university. In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 46.

„ľahko zvládnuť akýkoľvek predmet a získať si dobré meno“⁵, nech bude zastávať akúkoľvek pozíciu. Takýto človek je doma v každej spoločnosti, vie konverzovať i počúvať, klásť správne otázky a nechať sa poučiť, ak nemá čím prispieť.

Formovaním takýchto všestranných osobností univerzita prispieva k pozdvihnutiu celkovej intelektuálnej úrovne spoločnosti, ku kultivovaniu myslenia verejnosti, k cibreniu vkusu, poskytovaniu pravdivých princípov a zbavovaniu dobových myšlienok prepiatosti. Uľahčuje tým výkon politickej moci a zjemňuje súkromné styky medzi ľuďmi.⁶

Aj W. James zdôrazňuje celostný ľudský rozmer univerzitého vzdelania, ktoré by malo poskytnúť absolventovi „schopnosť rozpoznať skutočnú kvalitu“, naučiť ho kriticky myslieť, čo predpokladá „zmysel pre ideálne hodnoty“ a predstavuje „lepšiu časť toho, čo poznáme ako múdrosť“⁷. Kritické myslenie sa podľa neho pestuje tak, že sa všetky predmety učia „humanitne“, teda vo vzťahu k ich historickému vývoju, čo umožňuje zistiť, ktoré z ľudských činností a produktov v súboji s časom obstáli.

Podľa antického ideálu, ako pripomína D. Špiner, je vzdelávací proces premenou nevzdelanej, nerozvinutej duše na vzdelanú. Od vzdelávacieho procesu sa však líši kvalifikačný proces, kde sa kvalifikácia chápe ako „súbor praktických opatrení a postupov, kde na položené otázky sú dopredu dané správne odpovede“⁸. Cieľom kvalifikačného procesu je pomôcť človeku zvládnuť svet a vyrovnáť sa s vecnými problémami. Na univerzite by však malo ísť skôr o vzdelávací, než len kvalifikačný proces.

Uvedení autori teda zdôrazňujú predovšetkým celostnú formáciu študenta, tak z hľadiska jeho rozumových (celostný nadhľad nad jednotlivé disciplíny, kritické myslenie, metodické overovanie pravdivosti poznania), ako aj osobnostných schopností (uznávanie hraníc vlastných možností – pokora, rešpektovanie iných názorov, schopnosť viesť kultivovaný dialóg). Poznanie pritom plní akúsi inštrumentálnu úlohu, nie je cieľom samé osebe, a nie je ani prostriedkom dosiahnutia lepšieho živobytia či postavenia v spoločnosti. Hodnotou je už samotný proces hľadania pravdy, ktorý robí človeka múdrejším v tom najširšom zmysle slova, nielen na akejsi čisto teoretickej, od života odtrhutej úrovni, ale aj pokiaľ ide o praktickú múdrosť, v antickej tradícii spájanú s čnostným životom, ktorej cieľom nie je len vlastná, osobná blaženosť, ale aj blaho druhých či spoločnosti. Ako sa ukáže v ďalšej časti tejto štúdie, takýto prístup je blízky aj jezuitskej metóde výchovy a vzdelávania.

5 NEWMAN, John H.: *Idea university*, s. 51.

6 Podľa NEWMAN, John H.: *Idea university*, s. 51.

7 JAMES, William: *The Social Value of the College-Bred*. In: *memories and Studies*. London : Longmans, Green, 1912, s. 312-314. Cit. podľa JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 110-111.

8 ŠPINER, Dušan: *Univerzita – priestor pre vzdelanie alebo kvalifikáciu*. In: LETZ, J. – SLAVKOVSKÝ, R. A. – GÁLIK, S. (eds.): *Poslanie filozofie na univerzite v súčasnej dobe. Acta Philosophica Tyrnaviensia* 13. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2007, s. 124.

1.1 Hromadenie poznatkov verzus hľadanie pravdy

Na rozdiel od Newmanovho chápania, kde je v centre osobnosť študenta a nie množstvo vedomostí, či kvalita výskumu a hĺbka dosiahnutej odbornosti, v univerzite Humboldtovho typu sa pozornosť viac zameriava na obsah vyučovania, na jeho súvislosť s istým typom praxe a prípravou konkrétnych odborníkov. Zároveň sa však zdôrazňuje, že ide o iný typ poznania, ako pri vyučovaní na ostatných školách. Nejde totiž vždy o „hotové“, „neproblematické“ poznatky, ktoré možno priamo aplikovať a zhodnotiť, ale skôr o kritické, otvorené hľadanie pravdy, o „dočasnú“ vedeckú pravdu, ktorá je stále podrobovaná verifikácii a falzifikácii.⁹ Za právny základ univerzity v občianskej spoločnosti považuje R. Brandt „poslanie slobodného bádania a učenia v oblastiach, ktoré sú prístupné metodologickému a vedeckému spracovaniu“¹⁰. Povinnosťou univerzity je teda bádať, vyučovať a predávať poznatky, a zároveň oboznamovať s výsledkami svojho bádania verejnosť.

Súčasná spoločnosť sa často označuje ako „znalostná“ či „informačná“, zaplavovaná denne množstvom nových informácií, ktoré sú však často vzdialené od pravdy. Preto je potrebná inštitúcia, ktorá sa nezameriava na poznatky a informácie, ale na poznanie ako také. Súčasťou univerzitnej výučby by mal byť akýsi „návod“, ako prejsť od povrchných poznatkov ku skutočnému vedeniu a jeho metodickému zaisteniu.¹¹ Univerzita by sa teda nemala zameriavať len na produkovanie ďalších poznatkov, ale jej jadrom by malo byť „cvičenie a vykonávanie kritického poznávania“¹². Podstatný je teda dynamický a otvorený charakter univerzitného vzdelávania, ktoré nie je ničím hotovým, akýmsi odovzdaním informácií, ktoré poľahky možno nájsť na internete alebo v knižniciach. Ide v ňom o „autonómnu dialogickú činnosť bádateľov, vyučujúcich a študujúcich“, o „činnosť poznávania, ktorá nepredpokladá vopred nijaký [konkrétny] výsledok“¹³. V tomto zmysle chápe Brandt univerzitu ako „duchovnú inštitúciu“, pretože „duchovné“ môže byť i bádanie a výučba v rámci prírodných vied.¹⁴

Aj R. Gaita považuje za podstatnú súčasť univerzity „spoločenstvo vzdelancov“¹⁵ – teda spoločenstvo mužov a žien, ktorí vedia, čo sa v ich oboroch deje a ktorí o najnovších výsledkoch svojich odborov kriticky uvažujú nielen z dôvodu svojej pedagogickej praxe, ale aj z dôvodu vlastného zainteresovania v bádani. Títo odborníci majú „zmysel pre to, čo znamená žiť a dýchať v tom-

9 Porov. BRANDT, Reinhardt: K čemu ešte university? A jaké? In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 136.

10 BRANDT, Reinhardt: K čemu ešte university? A jaké? In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 138.

11 Porov. BLAŽEK, M., KARABA, M.: Korektnoje različenie kak element uspešnogo vospitanija ili Qui bene distinguit bene docet. In: *Nauka i vera. Materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii "Nauka, ideologija, religija"*, 30 marta-2 aprlja 2005. - Sankt Peterburg : Institut VRFŠ, 2005, s. 9-14, 145-149.

12 BRANDT, Reinhardt: K čemu ešte university? A jaké? In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 145.

13 BRANDT, Reinhardt: K čemu ešte university? A jaké? In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 143.

14 Porov. BRANDT, Reinhardt: K čemu ešte university? A jaké? In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 144.

15 GAITA, Raimond: Kallikleova výzva. In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 125.

to spoločenstve¹⁶ a neustále reflektujú, čo znamená takýto „život ducha“ na univerzite a aké je jeho miesto a hodnota v ľudskom živote. Totiž „hodnota života ducha sa môže ukázať len v reflektovanom uchopení toho, aké obohatenie prináša do života tých, ktorí si ho cenia“¹⁷. Preto je vhodnejšie hovoriť o akademickom „povolani“, než o „zamestnaní“: „Myšlienka, že človek môže byť milovníkom pravdy z povolania, je smiešna. Nie je však smiešne povedať, že láska k pravde je základným záväzkom duševného či akademického poslania“¹⁸ – argumentuje Gaita. Záväzok milovať pravdu si od členov univerzitného spoločenstva vyžaduje tiež úsilie o isté cnosti – odvahu, pravdovravnosť a pokoru, ktoré v rámci tohoto poslania nadobúdajú iný rozmer než v spojení s čistou profesionalitou.

Otvorený a dynamický charakter vzdelávania súvisí s ľudskou túžbou po poznani. Preto je podľa K. Jaspersa univerzita „stelesnenou realizáciou základného určenia človeka – poznávať“¹⁹. Idea univerzity teda závisí od toho, ako sa v danej dobe chápe poznanie, a filozofická reflexia o idey univerzity prináša nielen hlbšie poznanie povahy univerzity, ale aj povahy človeka a ich základného vzájomného vzťahu.

Poznanie úzko súvisí s ideou pravdy. A preto je jedným z jednotiacich princípov univerzity práve hľadanie pravdy, ktoré možno realizovať rôznymi cestami, pričom pravdu spoznávame ako mozaiku zloženú z týchto mnohých parciálnych pohľadov.²⁰ Podľa Jaspersa má univerzita zahŕňať celok ľudskej existencie zloženej zo života duše (ktorým sa zaoberá teologická fakulta), telesného života (ktorý je predmetom lekárskej fakulty) a spoločenského života (ktorému sa venuje právnická fakulta), pričom artistická²¹ alebo filozofická fakulta má poukazovať na súvislosť a neoddeliteľnosť týchto troch stránok ľudského života.

Ľudské poznanie možno rozdeliť na oblasť vedy a oblasť filozofie. Vedu Jaspers chápe ako formu poznávania, ktoré napreduje cielene a metodicky, uvedomujúc si povahu metódy, ktorú využíva a hranice jej aplikácie; je sebakritická a sebaregulujúca. Vedecské bádanie je poháňané presvedčením, že jeho výstupy musia byť pochopiteľné a poznané pravdy musia vytvárať definitívnu jednotu. Vyznačuje sa metodickým pochybovaním, otvorenosťou voči kritike a úsilím o konečnú integráciu a preukázateľnosť svojich výsledkov, pričom

16 GAITA, Raimond: Kallikleova výzva. In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 124.

17 GAITA, Raimond: Kallikleova výzva. In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 130.

18 GAITA, Raimond: Kallikleova výzva. In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 131.

19 JASPERS, Karl: *The Idea of the University*. Boston : Beacon Press, 1959, s 3.

20 Bývalý rektor Karlovy univerzity v Prahe prof. R. Palouš, interpretoval pojem „universitas“ ako zložený z pojmov „uni“ (jeden) a „verso“ (smer), čo možno voľne preložiť aj ako „obracanie sa jedným smerom“, a to smerom k pravdivému poznaniu celku sveta.

21 Artistická fakulta poskytovala prípravné vzdelanie pre štúdium na právnických, lekárskech a teologických fakultách univerzít. Artistické fakulty existovali od stredoveku do pol. 19. stor. Pôvodne sa na artistických fakultách preberal úplný kurz tzv. siedmych slobodných umení, postupne sa štúdium podľa Aristotelovho učenia vymedzilo len na logiku, fyziku, metafyziku a etiku. Na Slovensku bola prvá artistická fakulta na Academii Istropolitana v Bratislave, v 17. stor. a v 18. stor. na Trnavskej univerzite a na Košickej univerzite, organizované podľa jezuitského *ratio studiorum*. Viac o artistickej fakulte možno nájsť na http://dai.fmph.uniba.sk/~filit/fvf/fakulta_artisticka.html (2. 3. 2017).

venuje trvalú pozornosť novej situácii v skúsenosti. „Veda v širšom zmysle zahŕňa každé jasné pochopenie nadobudnuté pomocou racionálnych a konceptuálnych prostriedkov... je identická s oblasťou jasného sebazpoznania.“²² Veda v užšom zmysle je tiež metodická, preukázateľná a sebakritická, no navyše sa usiluje o explanatórnu jednoduchosť, systematickú integráciu a racionálnu komunikáciu svojich zistení, pričom venuje pozornosť empirickým podmienkam, ktoré ich môžu verifikovať alebo falzifikovať. Veda chce spoznať všetko, čo je spoznatelné. Neexistujú hranice vedeckého skúmania vo sfére objektívne poznateľného, hoci toto má svoje hranice, ktoré nemožno prekročiť. Podstata vedy teda spočíva vo výskume, rozširovaní a prehľbovaní poznania. Výskum je však v zásade špekulatívny, a teda odlišný od prakticky zameranej invencie, alebo čisto pragmatických cieľov.²³

Pokiaľ ide o filozofiu, aj tá je v širšom chápaní metodická, dôkazná, sebakritická, zakorenená v pôde skúsenosti, ku ktorej sa stále vracia, pričom uchopuje povahu a hranice svojej metódy a usiluje sa organizovať svoje pravdy do jednotného celku. Nie je však vedou v úzkom zmysle. Filozofia sa v najširšom zmysle chápe ako láska k múdrosti, pričom má byť v službe pravdy.

Aj keď v dnešnej spoločnosti už univerzity majú oveľa pesterjšie zloženie fakúlt, ako navrhoval Jaspers, predsa sa zdá, že filozofická fakulta – alebo aspoň štúdium filozofie – by na nich nemalo chýbať, a to z dôvodu istého špecifika filozofického poznania, ktoré bližšie načrtneme v ďalšej časti.

1.2 Úloha filozofie

Pravda, na poznanie ktorej sa zameriava univerzitné štúdium, znamená viac než nadobudnutie vedomostí, poznanie pravdy má za účel poznanie dobra, tvrdí J. Ratzinger.²⁴ To však vedie k otázke, čo je to pravda a ako ju spoznať. Práve tu sa javí ako nezastupiteľná úloha filozofickej a teologickej fakulty, „ktorým bolo zverené skúmanie bytia človeka v jeho celku a tým aj poslanie udržiavať v bdelosti vnímavosť na pravdu“²⁵. Každá z fakúlt si pritom má zachovať svoju vlastnú identitu – „filozofia musí zostať skutočne rozumom, ktorý hľadá v rámci vlastnej slobody a zodpovednosti, musí vidieť svoje obmedzenia a tým i svoju

22 JASPERS, Karl: *The Idea of the University*. Boston : Beacon Press, 1959, s. 12.

23 Zistenia vedy majú vo sfére svojho pôsobenia a v hraniciach svojej metodológie univerzálnu platnosť a vedecké výsledky platia vždy a všade pre každú racionálnu bytosť. Napriek tomu sú však v trojakom zmysle v zásade *provízorne a neúplné*: 1) pretože existujú v rámci historicky sa meniaceho horizontu interpretácie, ktorý vedie k odlišnej analýze vecí a k inej koncepcii pravdy; 2) pretože robia stále nové experimenty a testujú nové hypotézy, ktoré nahrádzajú tiež predošlé; 3) pretože vedecký výskum je pre priestorovú a časovú neohraničenosť reality, ktorú skúma, bez konca. Porov. JASPERS, Karl: *The Idea of the University*, s. 12.

24 BENEDIKT XVI.: *Allocuzione per l'incontro con l'università degli studi di Roma La Sapienza*, 17. 1. 2008. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2008/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20080117_la-sapienza.html (25. 2. 2017).

25 BENEDIKT XVI.: *Allocuzione per l'incontro con l'università degli studi di Roma La Sapienza*.

veľkosť a šírku²⁶ a „teológia musí naďalej čerpať z pokladov poznania, ktoré nevynašla ona sama, ktoré ju vždy presahuje a ktoré práve preto, že nie je skrze reflexiu nikdy celkom vyčerpateľné, je stálou výzvou k premýšľaniu“²⁷. Ratzinger zdôrazňuje, že filozofia nezačína nikdy od nuly, ale je „súčasťou veľkého dialógu historickej múdrosti, ktorú kriticky a zároveň chápavo vždy znovu prijíma a rozvíja, pričom sa nesmie uzatvárať ani pred tým, čo náboženstvo a najmä kresťanská viera prijali a dali ľudstvu ako ukazovateľ cesty“²⁸. Je presvedčený, že poslanstvo kresťanskej viery sa môže stať „očistnou silou pre samotný rozum, ktorému pomáha, aby bol sám sebou“²⁹ a zároveň by malo byť vždy povzbudením k hľadaniu pravdy a tým brániť tak rôznym tlakom a záujmom, uzatvára Ratzinger.

Aj v antickom chápaní bola filozofia starostlivosťou o dušu, ktorá nasmeruje človeka k dobru, lebo filozofická reflexia zaväzuje k aktívnemu konaniu.³⁰ V dnešnej dobe má filozofia upozorňovať na to, že hodnoty ako „pravda, dobro a krása“ sú rovnako dôležité ako výdobytky vied, a má tiež praktickú úlohu „zasadzovať poznatky do správnych rámcov, skúmať kompetencie poznania a najmä jeho legitimitu vzhľadom na možnú skúsenosť, mechanizmy poznávania a kompetencie rozumu“³¹, tvrdí A. Démuth.

Podrobnejšie sa úlohe filozofie v univerzitnom vzdelávaní venuje L. Rojka. Podľa neho nijaká iná humanitná veda – či už psychológia, sociológia, lingvistika alebo ekonómia – nie sú schopné dosiahnuť univerzalitu, ktorá je predpokladom zosystemizovania a kritického ocenenia iných disciplín. Navyše v konfrontácii so súčasnými poznatkami moderných spoločenských a prírodných vied musia tradičné náboženské prístupy k svetu hľadať nový jazyk a nové formy argumentácie, ktoré im môže poskytnúť filozofia. Aj z hľadiska pochopenia a analýzy fungovania spoločnosti je filozofia „čoraz nevyhnutnejším prostriedkom na rozlišovanie prirodzenosti a hodnôt moderných systémov, ktoré ašpirujú na nový sociálny a medzinárodný poriadok“³². Filozofia tiež môže významne prispieť k vypracovaniu nových modelov pre spoločný život, v ktorom sa nanovo premýšľajú otázky spravodlivosti, ľudských práv, medzináboženského dialógu i rôzne etické problémy.

Rojka teda rozlišuje dvojakú úlohu filozofie: (1) kritickú úlohu očisťovania, ktoré produkuje zdravú a vyváženú súdnosť vzhľadom na sociálno-

26 Bližšie o úlohe „rozširovania rozumu“ podľa Benedikta XVI. a výchove k novému humanizmu na univerzitách pozri SPIŠIAKOVÁ, Mária: Univerzita – miesto rozširovania rozumu. In: *Viera a život*, roč. 27, č. 2, 2017, s. 60–70.

27 BENEDIKT XVI.: *Allocuzione per l'incontro con l'università degli studi di Roma La Sapienza*.

28 BENEDIKT XVI.: *Allocuzione per l'incontro con l'università degli studi di Roma La Sapienza*.

29 BENEDIKT XVI.: *Allocuzione per l'incontro con l'università degli studi di Roma La Sapienza*.

30 Porov. RAJSKÝ, Andrej: Význam filozofického vzdelávania pre budúcich pedagógov. In: LETZ, J. – SLAVKOVSKÝ, R. A. – GÁLIK, S. (eds.): *Poslanie filozofie na univerzite v súčasnej dobe*, s. 98 – 101.

31 DÉMUTH, Andrej: Načo sú spoločnosti filozofi. In: LETZ, J. – SLAVKOVSKÝ, R. A. – GÁLIK, S. (eds.): *Poslanie filozofie na univerzite v súčasnej dobe*, s. 119.

32 ROJKA, Ľuboš: Jezuitská pedagogika, filozofia a Trnavská univerzita. In: LICHNER, M. – GREDOVÁ, K. (eds.): *Jezuitské princípy utvárajúce univerzitné vzdelávanie*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2014, s. 105.

-kultúrnu a politickú situáciu a pomáha „rozpoznať predpojatosť a predsudky a prehodnotiť vnútornú logiku ideológií“³³; (2) konštruktívnu úlohu, ktorá na základe reflexie nad skúsenosťou odhaľuje prvé princípy reality v jej hĺbke a totalite a pomocou nich nekončí v skepticizme, ale vytvára si vlastný postoj založený na istom pohľade na svet, na seba samého a na Boha.³⁴ To vedie k hľadaniu zmyslu života, ktorý je teoretickým východiskom pre pretváranie sveta. Pri zostavovaní programu štúdia preto treba vychádzať zo skúseností s týmto svetom (tak negatívnych zahŕňajúcich chudobu, násilie, strach, ako aj pozitívnych – spravodlivé a mierové riešenia, rovnosť), ktoré treba pomenovať a pomocou vhodných filozofických metód vyhodnotiť. To umožní efektívnejší rozvoj študentov a povedie ich k väčšiemu zaangažovaniu sa v spoločenskom živote.

1.3 Univerzitné vzdelávanie na Slovensku

Pokiaľ ide o slovenskú realitu, zdá sa, že univerzity majú skôr charakter univerzít Humboldtovho, než Newmanovho typu, teda bádanie a výskum sú ich neoddeliteľnou súčasťou, hoci sa často objavuje aj otázka, či by sa vedecko-výskumnou činnosťou nemali zaoberať skôr iné inštitúcie, ako je Akadémia vied alebo výskumné inštitúcie zamerané na aplikovaný výskum.

Na Slovensku je školstvo riadené centrálnou ministerstvom školstva a preto univerzity, rovnako ako iné vysoké školy, musia spĺňať požiadavky ministerstva, ak nechcú prísť o svoju akreditáciu. Jednou z týchto požiadaviek sú „vedecké výstupy“ učiteľov či doktorandov, a to formou vedeckých či odborných publikácií, alebo konkrétnych zrealizovaných projektov. Nielen vysokoškolskí učitelia, ale aj celá inštitúcia, teda aj fakulta či univerzita, sú hodnotené podľa kvality tejto vedeckej činnosti, pričom kvalita pedagogickej činnosti, resp. výsledky vzdelávacieho procesu sú často zúžené len na kvantitatívne ukazovatele počtu študentov hlásiacich sa na danú fakultu, počtu študentov pripadajúcich na jedného učiteľa, či počtu umiestnených absolventov daného odboru v praxi a pod. O akýsi celostný rozvoj študentov, o ich všeobecno-ludské zručnosti či nebudaj o ich spokojnosť s prístupom učiteľov a kvalitou poznatkov a ich sprostredkovania sa zaujímajú tieto hodnotenia len okrajovo alebo vôbec. Najvyšš existujú akési formálne požiadavky na zručnosti, ktoré by mal študent nadobudnúť po absolvovaní určitého predmetu či odboru.

33 ROJKA, Luboš: Jezuitská pedagogika, filozofia a Trnavská univerzita. In: LICHNER, M. – GRENOVÁ, K. (eds.): *Jezuitské princípy utvárajúce univerzitné vzdelávanie*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2014, s. 107.

34 Z. Svobodová dokonca priamo stotožňuje filozofiu s výchovou: „Filosofie nemôže nebýť výchovou, nemôže nebýť *způsobem* ‚náboženské‘ výchovy. Filosofie svou orientací k celku pečuje o to, aby se náboženská výchova nestala pouze naivní projekcí neuspokojených lidských potřeb (přání a úzkostí). Filosofie primárně nedodává náboženské výchově představy a pojmy, ale ze své tradice může učit nevnímat žádné představy a pojmy jako trvalé, pročež týmž způsobem a všude stejnostejně platné.“ In: SVOBODOVÁ, Z.: *Nelhostejnost. Črty k (ne)náboženské výchově*. Praha : Malvern, 2005, s. 64.

Teologická a filozofická fakulta – ktoré podľa uvedených autorov zohrávajú dôležitú úlohu nielen v rámci univerzity, ale aj z hľadiska všeobecného rozvoja osobnosti študenta – strácajú v dnešnom pragmatickom chápaní vzdelania čoraz viac svoje pozície, ba na mnohých univerzitách i zanikajú. Viacerí poukazujú na to, že je to čiastočne aj vinou samotných filozofov, ktorí sa – napodobujúc ostatné vedné odbory – čoraz užšie špecializujú na problémy, ktoré už s celostným a systematizujúcim pohľadom na svet a na poznanie nemajú nič spoločné. Filozofi zaoberajúci sa špecifickými otázkami jazyka či logiky, ktorým nerozumejú už ani ich ostatní kolegovia, nie sú viac schopní plniť akúsi jednotiacu funkciu v rámci univerzít, v rámci ktorej poskytujú istý nadhľad nad ostatnými odbormi a celostný prístup k svetu a k človeku. Množstvo nových poznatkov v jednotlivých odboroch pritom vedie k čoraz väčšej špecializácii, a tak sa rozdrobenosť poznania prehĺbuje, čo vedie k názoru, že univerzity by sa mali skôr nazývať „pluriverzitami“.

Filozofia, ako „láska k múdrosti“ by u študentov mala povzbudzovať túžbu po poznaní pravdy, túžbu dozvedieť sa, čo je pod povrchom toho, ako sa nám veci javia. Ukazuje sa totiž, že na rozdiel od čisto technicky vysokoškolsky vzdelaného absolventa, ktorý je dobrým odborníkom v úzko špecializovanom odbore, napríklad automobilovej výroby, sú potrební aj všestrannejšie zameraní ľudia s tvorivým duchom, ktorých vízie a schopnosť vidieť veci v novom svetle a odkrývať aj to, čo sa javí ako neuchopiteľné alebo ťažko vysvetliteľné, je základným predpokladom nových, často interdisciplinárnych objavov vo vede i nových perspektív v riadení ekonomiky i spoločnosti.

V tomto zmysle je úlohou univerzity pripraviť nielen odborníkov zodpovedajúcich terajším potrebám praxe, ale aj absolventov pripravených na úlohu premieňať a obnovovať náš spoločný svet. Podľa H. Arendtovej však nejde o to, prispôsobovať študijné plány a obsah jednotlivých predmetov „predpokladaným“ potrebám budúcnosti, ale treba skôr mladú generáciu pripraviť na to, aby sama dokázala tvorivo túto budúcnosť meniť.³⁵ V tomto duchu univerzita plní svoju primárnu spoločenskú povinnosť tým, že „poskytuje študentom priestor, ktorý ich chráni pred tlakom okolitého sveta, pred svetskosťou a pred nátlakom, ktorý sa ich snaží urobiť deťmi doby“³⁶. A práve „odkrývanie skrytých foriem neslobody a ponúkanie hlbšej slobody než je tá, ktorú ponúka reklama, populárne filmy, konzumná kultúra, internet“³⁷ je podľa slov A. Slavkovského úlohou filozofie.

Mladí ľudia sú väčšinou zameraní na budúcnosť a kritickí voči tomu, ako sa v súčasnosti veci robia, preto si spomínaná výchovná úloha vyžaduje najmä citlivo využiť tento ich potenciál, naučiť ich spájať kritiku s racionálne dobre podloženou argumentáciou a hľadiť na budúcnosť s pocitom vlastnej

35 ARENDTOVÁ, Hannah: s. 171 podľa JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 134.

36 GAITA, Raimond: Kallikleova výzva. In: JIRSA, Jakub (ed.): *Idea university*, s. 135.

37 SLAVKOVSKÝ, Reginald Adrián: Filozofia na univerzite – príspevok k hľadaniu vnútornej slobody a zrelosti dnešných mladých ľudí. In: LETZ, J. – SLAVKOVSKÝ, R. A. – GÁLIK, S. (eds.): *Poslanie filozofie na univerzite v súčasnej dobe*, s. 111.

zodpovednosti za jej vymyslenie a vytvorenie. To súvisí s podporovaním a rozvíjaním istej kreatívnosti, čo je schopnosť – ako sa ukáže v ďalšej časti – ktorú podporuje aj jezuitské vzdelávanie.

V nasledujúcej časti budú predstavené hlavné charakteristiky jezuitského vzdelávania s cieľom špecifikovať, aká by mala byť úloha jezuitskej teologickej fakulty v rámci univerzity.

2. Tradícia jezuitského vzdelávania

Pri pohľade do dejín Spoločnosti Ježišovej pôsobí tradícia jezuitského vzdelávania ako jeden z charakteristických znakov tohto rehoľného spoločenstva. Školstvo však nepredstavuje to, čo by sme mohli označiť za primárny cieľ, za charizmu. Cieľ treba hľadať v širšom kontexte, a to predovšetkým v rovine spirituality, ktorej cieľom je napomáhať osobnému rozvoju človeka. V kontexte osobného rozvoja má svoje miesto aj intelektuálny rozvoj a tiež praktické konzekvencie humanistického poznávania.

Cieľ spirituálneho rozvoja – komplexná osobnosť – predstavuje východisko a zároveň perspektívu, ku ktorej má školstvo viesť svojich adeptov pod patronátom spoločnosti. Východisko a zároveň aj zámer jezuitskej pedagogiky nie je nič iné ako to, čo predostiera Ignác z Loyoly v *Duchovných cvičeniach*. Väčšina štúdií, ktoré sa venujú jezuitskej pedagogike sa pri hľadaní východiska a cieľa vzdelávania odvoláva na tzv. princíp a fundament.

„[23] Princíp a fundament. (Vedúca a základná pravda.) Človek je stvorený, aby chválil Boha, nášho Pána, vzdával mu úctu a slúžil mu a takýmto spôsobom si spasil dušu; a ostatné veci na povrchu zeme sú stvorené pre človeka, aby mu pomáhali dosiahnuť cieľ, pre ktorý je stvorený.“³⁸

Ignaciánska a jezuitská spiritualita je prakticky zameranou spiritualitou. Joseph de Guibert poukazuje na to, že každá spiritualita, ktorá vzniká v nejakej epoche, predstavuje most, ktorý prepája človeka doby s jeho cieľom, Bohom.³⁹ Praktickosť ignaciánskej a tiež jezuitskej spirituality sa vyznačuje flexibilitou a tak aj nadčasovou aktuálnosťou. Zdôraznené sú myšlienky slobodného

³⁸ Nielen zahraničné, ale aj domáce pramene k téme jezuitskej vzdelávacej stratégie poukazujú na celkom prirodzenú inšpiráciu, ktorej sa pedagogike dostáva z Ignácových *Duchovných cvičení*. Porov. IGNÁC z LOYOLY: *Duchovné cvičenia : Exerciće*. Trnava : Dobrá kniha, 2005, s. 31. Pozri tiež O'MALLEY, John W.: Jesuit School of Humanities Yesterday and Today. In: *Studies in The Spirituality of Jesuits*, 47, 2015, č. 1, s. 18–20. Z domácich prameňov k téme jezuitského školstva, jeho filozofických a teologických východísk možno spomenúť príspevky jezuitov: Koláček, Csontos, Rojka, ktoré sú v zborníku z medzinárodnej konferencie CSNTOS, Ladislav (ed.): *Jezuitské školstvo včera a dnes*. Trnava; Bratislava : Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Bratislave, 2006.

³⁹ Porov. DE GUIBERT, Joseph: *The Jesuits. Their Spiritual Doctrine and Practice. A Historical Study*. St. Louis : The Institute of Jesuit Sources, 1986, s. 8.

ľudského individua, jeho osobná skúsenosť zodpovednosti a voľba života s druhými, s ktorými nás spája cieľ spoločnej cesty.

Vzdelávanie, nech sa javí akokoľvek hodnotné, nie je situované pomimo tejto pragmatickej logiky. Z pohľadu jezuitskej spirituality, ktorú vo všeobecnosti rámčuje vyššie uvedený citát, úloha a hodnota vzdelávania a tiež nadobudnutého poznania nie je v teórii pre teóriu. Naopak, je to vhodný nástroj, ktorý má človeku dopomôcť k hľadaniu onoho jezuitského *magis*.

Tento pohľad na úlohu vzdelávania, ktoré nie je len profesionalizáciou skúsenosti, ale zároveň aj snahou o komplexné integrálne formovanie človeka, zblízuje jezuitskú pedagogiku a starší ideál renesančných humanistov. Pre renesančných humanistov, akými boli Petrarca či neskorších mysliteľov ako Ficino, Pico alebo Pomponazzi, sa výchova dôstojného človeka stala centrálnou úlohou ich filozofického odkazu.

2.1. Výzvy a perspektívy

Dnes už bývalý generál Spoločnosti Ježišovej Adolfo Nicolás vo svojom prejave na konferencii o vyššom jezuitskom školstve v Mexiku v roku 2010 vytýčil ako vtedajší generál tri výzvy: „Po prvé, predstavenie hĺbky myslenia. Po druhé, opätovné objavenie a realizácia našej „univerzálnosti“ v oblasti vyššieho jezuitského školstva. Po tretie, obnovenie jezuitského záväzku služby“⁴⁰. Uvedené body predstavujú zdroj, ktorý môže napomáhať k efektívnosti jezuitského školstva v dnešnom globalizovanom svete.

Jedným zo staronových impulzov k rozvoju školstva pod hlavičkou jezuitov je návrat ku koreňom, k ignaciánskej spiritualite. Tento cieľ – návrat ku koreňom spirituality, prehĺbenie a implementácia – je zároveň prvým z potenciálnych krokov pre rozvoj stratégie jezuitského školstva dnes. Vzdelávanie má implementovať kľúčové prvky tejto spirituality: kontempláciu Boha v každodennom živote, indiferenciu a slobodu, schopnosť rozlišovania a voľby a napokon tiež význam telesnosti.⁴¹ Tieto východiská nie sú len súčasťou a inšpiráciou vzdelávania, ale reflektujú hlbší cieľ – formovanie ľudskej bytosti. Na týchto princípoch by malo – podľa Nicolása – vzdelávanie formovať absolventa pre sociálnu angažovanosť vo svete.⁴²

40 Porov. NICOLÁS, Adolfo: Challenges to Jesuit Higher Education Today. In: *Conversations on Jesuit Higher Education*, roč. 40, 2011, s. 6, <http://epublications.marquette.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1651&context=conversations> (3. 6. 2015)

41 Porov. MARTIN, James: *Jezuitský návod (takmer) na všetko*. Trnava : Dobrá kniha, 2012, s. 15.

42 Adolfo Nicolás SJ vo svojom príhovore v Mexico City v roku 2010 formuluje uvedené výzvy so zreteľom na fenomén globalizácie. Práve kolégiá, univerzity a akademická pôda vo všeobecnosti predstavujú strategický priestor, ktorý by mal zastrešiť slobodnú tvorivú diskusiu. Akademická pôda je priestorom, v ktorom získavajú odlišné názory slobodnú možnosť obstáť v diskusii a zároveň koexistovať. Podľa Nicolása musí efektívnosť akademickej pôdy vyrastať z hodnôt slobody a tolerance, nie však relativizmu. Nicolás sa pýta: „In this globalized world, with all its lights and shadows, would – or how would – running all these universities still be the best way we can respond to the mission of the Church and the needs of the world?“. Porov. NICOLÁS, Adolfo: *Challenges to Jesuit Higher Education Today*, s. 9. Odpoved

Ideál vyspelej osobnosti, ktorá sa angažuje pre spoločenstvo, a tým aj pre svet, však nie je recept, ktorý vymysleli jezuiti. Jezuitské školstvo má v dejinách pedagogických koncepcií výnimočné miesto pre spôsob, akým do univerzitného prostredia 17. storočia vniesli staršiu filozoficko-pedagogickú tradíciu.⁴³ Tou je *studia humanitatis* renesančných humanistov a filozofov 14., 15. a 16. storočia. Zaiste, ani renesanční humanisti nepredstavujú prvotných tvorcov koncepcie chápania filozofie ako nástroja dobrého žitia. Svojou koncepciou celostného humanistického vzdelávania sa jezuiti, rovnako ako renesanční myslitelia, prihlásili k hodnotám antického, stoického a renesančného humanistického vzdelávania. Do línie myslenia o úlohe filozofie pre praktický život, ktorá začína Sokratom, stoikmi a pokračuje predstaviteľmi renesančnej kultúry, vniesli jezuiti špecifickú kresťanskú spiritualitu a mystickú skúsenosť svojho zakladateľa.⁴⁴

Pre renesančných humanistov, ktorých filozofické myslenie vychádzalo predovšetkým z filologických a literárnych štúdií bola kľúčovým vzdelávacím cieľom nielen samotná edukácia, ale aj rozmer svornosti a priateľstva. Humanistické vzdelávanie, ktoré sa opiera o ideu dôstojnosti človeka, rovnosti a svornosti ľudí, nemá slúžiť len k profesionalizácii talentov. Univerzity z nás nemajú urobiť len vzdelanejších. Naopak, *studia humanitatis* renesančných mysliteľov mali študentovi, ktorý bol zároveň členom spoločenstva, ukázať perspektívu hodnotného života v rámci spravodlivej spoločnosti.⁴⁵

Tri úlohy či výzvy, ktoré Nicolás predstavil v Mexico City možno chápať nielen ako užšie previazanie bohatstva jezuitskej spirituality a otázok dnešného akademického sveta a vzdelávania. V ich pozadí možno vidieť aj to, akú alternatívnu podobu voči tradičnému školstvu predstavovali renesančné *studia humanitatis* a po nich jezuitské školstvo.

2.1.1. Prehĺbenie myslenia a imaginácia

Prvá už spomenutá výzva či úloha, prehĺbenie imaginácie a myslenia nie je len o hľadaní kritického myslenia. Kriticky myslieť, teda naučiť niekoho správne konzistentne budovať svoje názory, opierať ich o fakty a pod., to všet-

na jeho otázku nemá byť nostalgickým a sentimentálnym uzavretím sa pred svetom, ale naopak aktívnou službou, ktorá stojí na pevných a poctivých intelektuálnych základoch. Ak chce jezuitské školstvo čeliť výzvam, pred ktorými stojí v dnešnom svete a zároveň obstať a nezradiť svoju identitu, nemôže tak urobiť bez toho, že by sa vrátilo k spomenutým úlohám a ich implementácii. Pozri tiež NICOLÁS, Adolfo: *Stretnutie s pedagógmi, pracovníkmi a študentmi TFTU* (Bratislava 26. 11. 2012). Bratislava : Provinciját Spoločnosti Ježišovej na Slovensku, 2013, s. 31–32.

43 Porov. O'MALLEY, John W.: Jesuit School of Humanities Yesterday and Today. In: *Studies in The Spirituality of Jesuits*, 47, 2015, č. 1, s. 1–34. Pozri tiež JENIK, L.: K teoretickým východiskám jezuitského vzdelávania. In: *Studia Aloisiana*, roč. 6, 2015, č. 4, s. 5–27.

44 Porov. O'MALLEY, John W.: *Jesuit School of Humanities Yesterday and Today*, s. 1–34.

45 Porov. KRISTELLER, Paul Oscar: *Osm filozofov italskej renesance*. Praha : Vyšehrad, s. 17–18. Kristeller poukazuje na to, že pod pojmom renesančný humanizmus nemožno chápať celú taliansku renesančnú filozofiu a hlavne nie len filozofické prúdy. Humanizmus zrkadlí rozmach humanitných disciplín, pokračovanie v úlohách stredovekého školstva, ale zároveň aj nové výzvy. I keď humanisti nepridali k bohatstvu stredovekej logiky či metafyziky toľko ako myslitelia po nich, predmet ich záujmu bol originálny. Humanitné vzdelanie sa orientovalo na filológiu, antropológiu, dejiny.

ko možno nájsť aj na univerzitnej pôde. To, čo má Nicolás na mysli, sledujúc cieľ a prehĺbenie myslenia so zreteľom k nemu, vyjadruje iný autor, ktorý sa venuje jezuitskému školstvu Brian B. Pinter ako „redefiníciu úspechu“⁴⁶. Prvá úloha tak súvisí s treťou. Prehĺbenie myslenia a služba sa od seba nemôžu striktno oddeliť. Nicolásovi nejde o nejakú novú definíciu úspechu v zmysle materiálnom či spoločenskom. Vis-à-vis perspektívam budúceho zamestnania v oblasti teológie či filozofie ani nie je možné hovoriť o takom úspechu ako v prípade iných zamestnaní či povolanií. Pinter a Nicolás majú na mysli úspech, ktorý nie je úspechom meraným slávou či peniazmi, ale úspech, ktorý vyplýva z efektívneho naplnenia svojho povolania. To umožňuje človeku poznať práve jezuitská spiritualita, ktorá mení človeka a orientuje ho k zdroju hodnôt.

Na otázku, ako súvisí imaginácia a kritický rozum, ktorých sa na jezuitských univerzitách dožaduje, dáva Nicolás odpoveď v podobe vytýčenia problému, ktorý si vyžaduje obe. Tým je téma globalizácie.

Už na začiatku však treba podotknúť, že fenomén „globalizovanej dediny“, ktorého sme svedkami nie je možné chápať ako niečo *a priori* negatívne. Svet je jednoducho globalizovaný, medializovaný a obchodne prepojený. To nie je negatívny dôsledok, to je len prostý fakt vývoja spoločnosti. Problém nastáva v reflexii tohoto fenoménu. Odmietnutie globalizácie zo sentimentálnych dôvodov je v kontraste s univerzálnosťou a otvorenosťou, ktorá je charakteristická pre jezuitskú spiritualitu a misijnú činnosť. Výzva ísť na hranice je, naopak, globalizovanou dobou umožnená v plnej miere.

Charakteristický prvok globalizovaného sveta je pluralizmus. Podľa Nicolása si však pluralizmus, ktorý je charakteristický znak postmodernej doby a zároveň *spiritus movens* globalizovanej spoločnosti, nemožno zamieňať s relativizmom. Pluralizmus nie je o tolerancii v zmysle pasívneho prijímania druhých. Ambíciou akademického prostredia má byť udržať pluralizmus ako hodnotu, ktorá je aktívnou otvorenosťou pre kritický dialóg. Ústretovosť a tolerancia, ktorá prijíma pluralizmus ako skutkový stav, reflektuje ideu slobody.⁴⁷ To však necharakterizuje len jezuitské vzdelávanie, ale aj staršiu tradíciu postavenú na humanistických ideáloch.

Humanistická filozofická a mysliteľská tradícia odráža historickú skutočnosť, že i keď tradične prevádzajeme poslanie filozofie na stredovekých univerzitách s teológiou, či inými vedami, „existovali tiež filozofi, ktorých ostatné záujmy a aktivity súviseli skôr s oblasťou učnosti a literatúry než s oblasťou teológie a vedy, a to bol prípad renesančných humanistov“⁴⁸.

Tento *l'esprit nouveau* si prisvojuje aj jezuitské vzdelávanie v 17. storočí. Paul Oskar Kristeller zdôrazňuje vznik renesančného humanizmu zo sveta filologických a literárnych oblastí dobovej kultúry.⁴⁹ Humanisti ako Petrarca,

46 Porov. PINTER, Brian B.: Redefining Success. In: *America*, 2014, 12, s. 15–17.

47 K problematike tolerancie ako hodnoty rešpektu pozri MARÍNOVÁ, K.: Tolerancia – o hľadani hraníc pri presadzovaní názorov. In: *Viera a život*, roč. 2, 2014, č. 2, s. 62–69.

48 KRISTELLER, Paul Oscar: *Osm filozofov italské renesance*, s. 18.

49 Porov. KRISTELLER, Paul Oskar: *Renaissance Thought: The Classic, Scholastic, and Humanist Strains*. New York: Harper&Row, Publishers, 1961, s. 123.

Boccaccio či neskorší renesanční platonisti Ficino a Pico sú príkladné postavy renesančného myslenia, ktorých koncepty odrážajú význam literárnej formy a záujem o históriu. Motív histórie ako témy vedeckého skúmania je práve v renesancii znovu oživený v značnom rozsahu. Schopnosť reflektovať meniacu sa podobu ľudských dejín robí aj tých, ktorí filozofiu dejín skúmajú, obozretnejšími a takpovediac tolerantnejšími. Tieto oblasti skúmania a závery z nich plynúce formujú ich tolerantné postoje charakterizované otvorenosťou voči pluralite názorov. Práve tento renesančný duch otvorenosti sa zrkadlí v jezuitskom eláne a otvorení sa výzvam evanjelizácie v 17. storočí.

Primárna výzva smerom k tvorbe stratégie vyššieho jezuitského školstva nie je preto hľadaním niečoho nového. Nicolásova výzva odráža postreh prepojenia medzi tradíciou jezuitského školstva postaveného na spiritualite zakladateľa spoločnosti, a duchom doby, v ktorej bola založená. Ignácove a neskoršie jezuitské vzdelávacie stratégie odrážajú humanistické východiská pluralizmu, s ktorými sa stretávame už v renesancii a aj dnes sú nanajvýš aktuálne.⁵⁰ Pluralizmus už nie je len o obsahu myslenia, ale aj o forme, ktorú od obsahu nemožno striktno oddeľovať.

Ako uvádza Kristeller, humanistická forma myslenia je v dnešnej filozofickej tradícii prítomná nepriamo, a to pragmatickou snahou urobiť filozofiu a kritické myslenie príťažlivými. Rovnako ako v prípade renesančných humanistov a filozofov, ktorí otvárali svoje *studia humanitatis* ako alternatívu k univerzitnej profesionalizácii, aj jezuiti vnášali do svojej akademickej tradície humanistický aspekt príťažlivého vzdelávania. Jeho prejavom bola a stále by mala byť *cura personalis*, ktorá charakterizovala humanistov i jezuitské kolégia. Oba tieto aspekty – vytváranie spoločenstva a starostlivosť o integrálny rozvoj – majú napomáhať formácii adeptov práve k hodnotám tolerance, rešpektu a lásky. Praktická spiritualita jezuitov nemá byť odtrhnutá od reality globalizácie a jej prejavov pluralizmu, subjektivismu a pod. Naopak, „neexistuje spiritualita odrezaná od života osebe“⁵¹.

Pod pojmom imaginácia nechápe Adolfo Nicolás niečo ako fantazijné predstavy a nerealistické vizionárstvo. Predstavivosť má v kontexte jezuitskej spirituality svoje miesto predovšetkým v kontexte duchovného života a modlitby, kde pramení z užívania zmyslov a zo snahy o hlbšie preniknutie do vzťahu s Bohom.⁵² Imaginácia je však univerzálny nástroj a v kontexte vzdelávania vyviera z reality, ktorú vnímame, a v ktorej sme. To napokon pretvára obe. Vďaka tomu, že predstavivosť pracuje s limitmi skúsenosti, slúži ako nástroj, ktorým sa možno dopátrať k alternatívnym riešeniam. Pod prehĺbením predstavivosti nemožno chápať vízie odtrhnuté od skutočnosti. Práve tu sa ukazuje humanistická tradícia v pozadí jezuitského školstva. Nejde len o profesionálne

50 Porov. NICOLÁS, Adolfo: *Challenges to Jesuit Higher Education Today*, s. 7. „I think the challenges posed by the globalization of superficiality – superficiality of thought, vision, dreams, relationships, convictions – to Jesuit higher education need deeper analysis, reflection, and discernment ...“

51 PINTER, Brian B.: *Redefining Success*, s. 17.

52 Porov. BENKOVSKÝ, Ján: Spôsob kontemplatívnej modlitby u sv. Ignáca. In: *Viera a život*, roč. 24, 2014, č. 4, s. 56–69.

vzdelanie, ale o schopnosť prijímať a vidieť svet, aký je a aj aký by mohol byť. Idea spravodlivej spoločnosti, tvorenej cnostnými ľuďmi je ideál starovekého i súčasného humanizmu.

Imaginácia možných riešení súvisí s voľbou a má viesť ku kreativite. V kontexte Ignácovej a jezuitskej spirituality odráža tento posun od predstavivosti k aktívnej tvorbe stálu otvorenosť pre otázky. To je práve niečo, čo predstavuje úlohu akademickej pôdy.

Nicolás zdôrazňuje, že imaginácia naviadaná na realitu samotnú vedie k otázkam, ktoré vyplývajú z problémov tu a teraz. Predstavivosť je začiatkom odpovede na otázky, ktoré sú kladené dobou, spoločnosťou a pod. Vedie k tvorbe, k argumentácii a k procesu riešenia. Dynamika spirituality „od predstavivosti k tvorbe“ v sebe nesie perspektívu tolerancie, pretože zdravá pochybnosť nad vlastnými argumentmi a zvažovanie rôznych alternatív predstavuje kontrolný mechanizmus proti rigorizmu a dogmatizmu. Avšak proces „od predstavivosti ku kreativite“ je zároveň odmietnutím relativizmu. Kritické, a tým tvorivé myslenie, realistická viera v zdravý rozum sú najlepšou stratégiou proti idealizmu, ale aj samotnému relativizujúcemu skepticizmu.

Rovnako ako Nicolás aj Pinter zdôrazňuje špecifikum jezuitského vzdelávania, a tým je vždy pragmatický cieľ sociálnej pomoci. Na rozdiel od rozoberania filozoficko-teoretických kázusov nás má imaginácia a realita priťahovať k tomu, čo označuje ako menšie problémy. Predstavivosť, ktorú má študent jezuitského vzdelávania získať vďaka formácii i prednáškam, ho má urobiť citlivejším a vnímavejším voči problémom okolia.⁵³

2.1.2. Univerzalita, nie uniformita

S prvou výzvou, ktorú Nicolás uvádza – prehĺbením myslenia a otvorenou kreativitou, súvisí aj druhá. Tou je renesancia univerzálnosti jezuitskej edukácie. Zjednotenie základných noriem, ktoré predstavuje dnes známe *Ratio studiorum*, nebolo také homogénne, ako sa môže zdať, a možno dodať, že práve vďaka určitej miere flexibility i unifikácie dosahuje jezuitské vzdelávanie svoju univerzalitu.⁵⁴

53 Porov. PINTER, Brian B.: *Redefining Success*, s. 17. Naše myslenie nezriedka upadá do bezútešného marazmu, pretože v boji proti problémom svetového charakteru si pripadáme ako Don Quijote. Nazeranie sveta z tejto perspektívy akéhosi veľikášstva a megalomanského altruizmu môže zaiste uberať na nádeji a tak i sile niečo podniknúť. Zameranie sa na menšie problémy, ktoré nás obklopujú tu a teraz, sa javí niekedy napokon ťažšie. Tie máme často vo svojej moci, ale je jednoduchšie zamerať sa na neriešiteľné pseudoprotblémy, ktoré nemožno ovplyvniť, než riešiť napr. lokálnu spravodlivosť na mieste, kde žijem. Riešenie svetových problémov, ako aj eschatologická perspektíva môžu poskytovať istý zdroj výhovoriek. Aj myslenie v rámci katolíckych spoločenstiev je podľa Pintera nezriedka uzavreté, alebo naopak, orientované na celosvetové problémy. Nájst správnu mieru je úloha aj pre spirituálny rast.

54 Koláček poukazuje na to, že pri finalizácii normy, ktorá by zjednocovala vzdelávací model sa nakoniec generálny predstavený Pt. Acquaviva vrátil k pragmatickému úsudku sv. Ignáca. Ten zrkadlí nie len mieru decentralizácie, ale aj slobody v rozhodovaní tej ktorej provincie. Porov. KOLÁČEK, Josef: *Ratio studiorum. Genese – struktura – hlavní cíle*. In: CSONTOS, Ladislav (ed.): *Jezuitské školstvo včera a dnes*. Trnava; Bratislava : Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Bratislave, 2006, s. 25–36. Pozri tiež O'MALLEY, John W.: *Jesuit School of Humanities Yesterday and Today*, s. 22. O'Malley zdôrazňuje, že aj napriek úspešným reformám a unifikácii vďaka

Čo teda vytvára univerzalitu jezuitského školstva? Okrem integrálneho humanistického vzdelávania, ktoré jezuiti prevzali od renesančných predchodcov, Nicolás vo svojom mexickom príhovore poukazuje na znovuobjavenie iného aspektu univerzality. Tá sa prejavuje „rodinnými“ podobnosťami (*the family resemblances*) prežívania viery v rôznych jezuitských dielach intelektuálneho apoštolátu, ktoré má prepájať ten istý spirituálny zdroj. To, čo označuje pojem „rodinné podobnosti“, nemožno interpretovať ako prejav uniformity. Jednotlivé diela totiž nie sú totožné, ale možno v nich nájsť univerzálnosť, ktorá vyplýva z princípu a fundamentu. Uniformita na úkor regionálnej odlišnosti by popierala práve to bohatstvo skúseností s inými kultúrnymi myšlienkami, ktoré sú základom jezuitskej otvorenosti svetu.⁵⁵

2.1.3. Pripravenosť slúžiť

Poslednou výzvou, ktorú spomína Nicolás v mexickom príhovore je otvorenosť a perspektíva vzdelávania pre službu. Už od 16. storočia sa jezuitské vzdelávanie profilovalo ako inštrumentálne. Úlohou jezuitského vzdelávania bola výuka k zbožnosti – *docta pietas*. I keď môže daný termín pôsobiť archaicky, vzdelávanie s týmto cieľom bolo a je nanajvýš aktuálne. Zbožnosť, samozrejme, nemožno chápať v zmysle ustráchanej pokornosti. Naopak, odráža naočkovanie kresťanského ideálu na humanistické vzdelávanie. Súčasťou vzdelávania a výchovy k zbožnosti nebolo len vyučovanie teológie, ale aj humanistické vzdelávanie v literatúre, v technických vedách a v umení. Z tohoto dôvodu bolo jezuitské školstvo vo svojich počiatkoch charakteristické zameraním na oblasti prírodnej filozofie a humanitné odbory, a nie teológiu⁵⁶. Zbožnosť nevychádza z regulovaných vzťahov v spoločnosti, pokory, poslušnosti a pod., ale z uvedomenia si svojej úlohy a podriadenia nástrojov osobného rozvoja tejto výzve.

Úlohou vzdelávacej inštitúcie pod hlavičkou jezuitov bolo a malo by byť informovať a formovať k cnostnému životu. Vzdelávanie samo osebe nie je cieľom, ale prostriedkom. Vyjadrené slovami Ignáca, človek študuje na to „aby mohol pomáhať dušiam“⁵⁷.

Ratio studiorum, ktoré na konci 16. storočia nastali, ostávala jezuitská pedagogika otvorená a flexibilná špecifickým kultúrnym potrebám.

55 Porov. O' MALLEY, John W.: *Jesuit School of Humanities Yesterday and Today*, s. 22. Vo vzťahu k vyššie uvedenému O' Malley uvádza, že práve „svetovosť“ či otvorenosť svetu bola v dejinách jezuitov nezriedka príčinou napätia medzi jezuitmi a inými katolíckymi mysliteľmi, napr. Jansenistami.

56 Porov. KOLÁČEK, Josef: *Ratio studiorum. Genese – struktura – hlavné ciele*, s. 32. Ako malý príklad širokospektrálnosti jezuitského školstva uvádza Koláček rôzne odbory, ktoré sa učili na rôznych jezuitských univerzitách v dobe ich zrušenia. Okrem jazykov išlo aj o mechaniku, hydrografiю, agronómiю a ekonómiю.

57 IGNÁC z LOYOLY: *Poutník. Vlastní životopis sv. Ignáce z Loyoly*. Olomouc : Centrum Alleti Velehrad-Roma; Refugium Velehrad-Roma, 2002, s. 146.

2.2. Perspektívy jezuitského vzdelávania

Predstavivosť a kreativita, univerzálnosť a napokon služba odrážajú to, k čomu má viesť jezuitské školstvo. Dnešnou úlohou jezuitského školstva je opätovne ponúknuť ideál vzdelania ako nástroja služby⁵⁸. Akademická pôda neslúži len ako priestor konfrontácie a dialógu v globalizovanej dobe, ale má pripraviť človeka na život, rozhodovanie a tvorbu. Aktuálna potreba, na ktorú môže jezuitská vzdelávacia stratégia reagovať, je výchova k tomu, čo Nicolás nazýva spirituálne leaderstvo.

Podľa Nicolása sú pre formáciu v rámci jezuitského vzdelávania potrebné nasledujúce prerekvizity. (1) Prvou je význam a akcentovanie komunity. To odráža stálu prítomnosť humanistického vplyvu. Vzdelávanie nie je len o profesionalizácii, ale hlavne o rozvoji medziludských vzťahov, ktoré pomáhajú dotvárať identitu jedinca. Zároveň je jednotlivец vyzývaný k rozhodnutiam, ktoré nemajú len individuálny rozmer, ale ich dosah sa dotýka aj spoločnosti. Komunita je daná tým, že zdieľa spoločné hodnoty: „Členovia komunity potrebujú mať rovnaké základné hodnoty, pretože pokiaľ nemajú rovnaké hodnoty, nemôžu dosiahnuť rovnaké ciele.“⁵⁹ (2) Druhou prerekvizitou je stále prítomná hodnota slobody. Tá má byť vždy v pozadí procesu rozlišovania. Je to preto, že práve vďaka slobode, ktorá je jednotlivcovi garantovaná v rámci komunitnej spolupráce, je možné sa otvoriť a prizvať každého k riešeniu problému. (3) Napokon Nicolás uvádza ako prerekvizity štedrosť a nesebeckosť.

Poznanie, ktoré študent získava nemá byť nástrojom moci, ani profesionalizáciou osobných talentov, ktoré neskôr slúžia ich vlastníkom. Vo vzťahu k vyššie uvedenému majú byť študenti skutočnými spirituálnymi lídrami, ktorí dostávajú z univerzity formáciu, obsahovo tvorenú práve vyššie uvedenými hodnotami a prerekvizitami.

Nicolás nez dôrazňuje nič iné, ako to, čo definovalo renesančných humanistov v konfrontácii s vtedajším univerzitným prostredím.⁶⁰ Prístup k vzdelaniu nie je výsadou a už vôbec sa nemôže stať nástrojom segregácie. Podobne aj Pinter zdôrazňuje, že univerzitnému technokratickému modelu vzdelávania, ktoré zdôrazňuje profesionálny úspech, v súčasnosti chýba ideál solidárnosti.

Druhým znakom je, že akademická pôda je zároveň priestorom, ktorý zastrešuje kritický dialóg a pomáha nielen byť otvoreným, ale zároveň aj argumentovať v prospech svojej identity. Nie je len miestom, kde sa stretávame s novým, ale kde môžeme slobodne diskutovať o svojich názoroch.

Otvorený návrat k ignaciánskej spiritualite a jezuitskej tradícii univerzálnosti nepredstavuje nostalgické dovolávanie sa minulosti. Naopak, univerzálnosť vyplývajúca z pragmatickej povahy Ignácovej spirituality je zdrojom pre možné riešenia tých otázok, ktoré nám predkladá dnešná kultúra a spoločnosť.

58 Porov. NICOLÁS, Adolfo: *A Call for Spiritual Leaders*. In: *America*, 2013, 11, s. 26. „The lesson for us is that the authority exercised at a Jesuit, Catholic institution is always a form of service.“

59 NICOLÁS, Adolfo: *A Call for Spiritual Leaders*, s. 26.

60 Porov. NICOLÁS, Adolfo: *Challenges to Jesuit Higher Education Today*, s. 9.

Rovnako ako na začiatku by však aj dnes mal byť kľúčový ideál služby, ktorá ako dobrý príklad tiahne, nespochybniteľne vábi svojou kvalitou.

Podľa Nicolása, O´Malleya a iných práve to predstavuje výzvu pre jezuitské školstvo dnes, a to nielen v oblasti výchovy a vzdelávania študentov, ale aj ich mentorov. Vzdelávanie a *cura personalis* zamerané na študenta i učiteľa, ktorí sú v jezuitskej starostlivosti, má sledovať ich rozvoj a sústredenosť, ktorá im pomôže lepšie rozlišovať v živote.⁶¹

3. Profil absolventa teologickej fakulty

Obsahom poslednej časti našej štúdie je jednak prieskum ohľadom profilu a zručností absolventov teologických fakúlt v zahraničí na základe údajov dostupných na internete, a tiež pilotný výskum ohľadom spokojnosti absolventov s úrovňou štúdia na TF TU.

Formulácie profilov a zručností absolventov teologických fakúlt v zahraničí boli skúmané pomocou analýzy vybraných dostupných informácií na webových stránkach vzdelávacích inštitúcií, alebo kariérnych centier pre absolventov škôl. Internetový zdroj bol pre analýzu vybraný iba v tom prípade, ak bol linkovaný od relevantného webu. Všetky použité internetové stránky boli analyzované v priebehu augusta 2015. Výber sa realizoval v troch jazykoch: angličtine, nemčine a češtine; paleta kresťanských teológií nebola ohraničená na konkrétnu denomináciu.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že počas prieskumu nebol zistený na žiadnej stránke tak výrazne rozsiahly a ucelený popis profilu absolventa teológie, ktorý by sa dal vyhodnotiť ako vzorový. Vyberáme teda pasáže z viacerých stránok, ktoré sa vzájomne dopĺňajú.

Najrozsiahlejšie texty k vlastnostiam absolventov boli nájdené na stránke českého Teologického seminára adventistov siedmeho dňa.⁶² Jeden z dôrazov je položený na komunikačné zručnosti: „Absolventi sú schopní osloviť väčšie zhromaždenia, dokážu nadväzovať rozhovory s ľuďmi a tiež ich počúvať. Zvládajú komunikačné stratégie v rozhovoroch s ľuďmi v ťažkých životných situáciách. (...) Ich znalosti z oblasti etiky ich vedú k tomu, že dokážu

61 Porov. NICOLÁS, Adolfo: *Stretnutie s pedagógmi, pracovníkmi a študentmi TFTU* (Bratislava 26. 11. 2012), s. 32. Pozri tiež BALESTRA, Dominic J.: Where Loyalties Lie? In: TRAUB, George W.: *A Jesuit Education Reader*. Chicago, IL: Loyola Press. A Jesuit Ministry, 2008, s. 94–104. Balestra vo svojom príspevku poukazuje na previazanosť pojmov *cura personalis* a ideálu *magis*. Starostlivosť pri vzdelávaní a formácii má viesť nielen k uvedomeniu a prehĺbeniu viery, ale predovšetkým k odvahe osobného rozhodovania a uvedomelosti. Táto výchova však nemôže byť odtrhnutá od spirituality, ktorú žijú predovšetkým tí, ktorí ju posúvajú ďalej. Úspešnosť jezuitského školstva tak stojí a padá na žitej spiritualite, ktorá sa prejavuje v kvalite života tých, ktorí ju prezentujú. „This means if the Jesuit ideal of *cura personalis* is not be an empty abstraction that diminishes into marketing slogan, we as Professional teachers and scholars must always remain in real presence to our colleagues and students and outside our universities.“

62 http://www.tscasd.cz/data/files/02-Studium/02-VOS/01-Denni_studium/Profil_a_uplatneni_absolventa_TS.pdf

zaujať postoj k aktuálnym etickým problémom. Dokážu osloviť väčšie skupiny ľudí a pôsobiť na nich pedagogicky. Sú schopní poskytnúť pomoc ľuďom v ťažkých životných situáciách, ako je úzkosť, osamelosť, depresia, vina, kríza v manželstve, sexuálne problémy, traumy, stresové situácie, atď. Zameriavajú sa predovšetkým na prevenciu týchto životných situácií. Snažia sa predchádzať sociálne patologickým javom v spoločnosti.“

Druhým ťažiskom je samostatné kritické myslenie: „Osvojili si základné metódy výskumnej práce, sú tvorivé osobnosti schopné koncipovať vlastnú prácu a viesť iných. Sú schopní chápať históriu ako zdroj inšpirácie pre súčasnosť. (...) Absolventi sa dokážu orientovať v teologických školách a sú schopní odborne diskutovať o teologických problémoch. Zoznámili sa s rôznymi metódami exegézy a dokážu pracovať s originálnymi textami. Orientujú sa v dobovom pozadí a vnútorných súvislostiach Starého a Nového zákona a v dejinách Izraela.“

Tretie ťažisko webovej stránky je postavené na sociálnych zručnostiach: „Ich zameranie sa týka oblasti sociálnej starostlivosti, na ktorú sú absolventi dobre teoreticky a prakticky pripravení. Kvalitné vzdelanie v oblasti sociálnej starostlivosti v spojení s kresťanskou hodnotovou orientáciou je základom pre ich pastoračné sociálne aktivity. (...) Absolventi nájdu uplatnenie ako katechéti, zamestnanci cirkevných organizácií, alebo pracovníci humanitárnych inštitúcií. Sú schopní pracovať s väzňami, s problémovou mládežou, viesť protidrogové programy alebo kurzy proti závislostiam, zapojiť sa do práce v rámci krízových intervenčných tímov, v domovoch dôchodcov, so zdravotne hendikepovanými, v dobrovoľníckych centrách a humanitárnych organizáciách.“

Veľmi podobné oblasti kvalifikácie systematizuje britský portál pre pomoc študentom⁶³ v zamestnaní z rôznych odborov. Pri absolventoch teológie a religionistiky uvádza zručnosti:

- výskumné, analytické a prezentačné zručnosti,
- schopnosť interpretovať a systematizovať informácie, formulovať otázky a riešiť problémy,
- schopnosť rozumieť zmyslu komplexu písaných dokumentov,
- tímovú a komunikačnú zručnosť
- zručnosť písania a tvorby podloženej argumentácie,
- empatiu a schopnosť pracovať s ľuďmi s inými pohľadmi,
- nezávislosť v myslení.

Uplatniteľnosť zručností je samozrejme široká. Konkrétnym sféram na trhu práce pre nasadenie študentov teológie zbežne spracúva britský denník *The Guardian* v článku „Čo robiť s titulom z teológie alebo religionistiky“.⁶⁴ Formuluje perspektívy absolventov ako ľudí, ktorí sú vysoko empatickí komunikátori kontextov rôznych postojov ľudí, bez toho, aby ich urazili. Opierajúc sa o výskum poukazuje na uplatnenie v rozvojovej práci, sociálnej starostlivosti

63 http://www.prospects.ac.uk/options_religious_studies_theology.htm

64 <http://www.theguardian.com/money/2010/apr/10/theology-religious-studies-degree>

a *counselingu*, lokálnej a národnej politike, oddeleniach ľudských zdrojov a manažérskych pozíciách.

Podobne aj web úradu pre štatistiky práce v Spojených štátoch amerických⁶⁵ uvádza sektory reálnych zamestnaní teológov. Rebríček je zostavený podľa percentuálneho obsadenia sektorov:

- náboženské organizácie,
- domáce služby zdravotníckej starostlivosti,
- základné a stredné školy,
- univerzity a odborné školy,
- nemocnice.

Nemecký spravodajský server *rp-online.de*⁶⁶ sa odvoláva na údaje Nemeckej biskupskej konferencie z roku 2011. Podľa týchto údajov počas roku študuje v Nemecku 22 tisíc študentov teológiu, z toho tri štvrtiny ako jeden z predmetov učiteľského smeru, zvyšných šesť tisíc ako plné štúdium. Iba 900 študentov teológie sú kandidáti kňazstva, teda až 5000 študentov si musí nájsť laické zamestnanie ako novinári, učelia, sociálni pracovníci, politici, treťosektoroví aktivisti, atď. Vo všetkých zamestnaniach sú vysoko hodnotené práve ich sociálne kompetencie. Krátka analýza končí vyjadrením jedného zo študentov teológie: „Kto má chuť na premýšľanie, históriu a filozofiu, pre toho je štúdium teológie to pravé.“

Na druhej strane Kariérne centrum Univerzity Würzburg⁶⁷ pre absolventov teológie, ktorí chcú pracovať v iných ako teologických profesiách odporúča doplniť si kvalifikáciu v oblasti poradenstva a terapií.

Perspektívam teológov-laikov sa v Nemecku venujú tri štúdie, na ktoré sú na viacerých nemeckých a rakúskych weboch odvolávky. Prvá vznikla z iniciatívy pracovného združenia absolventov katolíckej teológie⁶⁸, druhá sa venuje potrebným kvalifikáciám pre teológov s ambíciou preniknúť do iných pracovných sektorov,⁶⁹ a tretia je spracovaním skúseností dvanástich absolventov teológie.⁷⁰

65 <http://www.bls.gov/oes/current/oes212099.htm#ind>

66 <http://www.rp-online.de/leben/beruf/theologen-sind-in-vielen-berufen-gefragt-aid-1.3073950>

67 http://www.career-service.uni-wuerzburg.de/perspektiven_suchen/berufsfelder/fuer_geisteswissenschaftler/theologische_felder/

68 BOHMEYER, Axel: *Berufsfelder für Theologinnen und Theologen* : eine Informationsbroschüre der AGT, LIT Verlag Münster 2000.

69 BECKER, Patrick: *Berufschancen für Theologinnen und Theologen*. Freiburg im Breisgau : Herder, 2012.

70 POSSEL, Rene: *Berufe für Theologen*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2004.

3.1 Výsledky pilotného výskumu ohľadom spokojnosti absolventov s úrovňou štúdia na TF TU

Výskum Uplatnenie absolventov teologickej fakulty Trnavskej univerzity v pracovnom živote prebiehal elektronickou formou v januári a februári roku 2013.⁷¹ Oslovení boli všetci absolventi teologickej fakulty od jej zriadenia v roku 1997, u ktorých fakulta mala evidované ich kontaktnými údajmi. Z 320 poslaných mailov dotazník vyplnilo 97 absolventov školy, z toho dve tretiny laikov, zvyšok sú ženy a muži z rehoľných spoločností.

Deväť z desiatich absolventov spätne hodnotí úroveň štúdia ako veľmi dobrú, alebo dobrú. Uvedený stav naznačuje, že fakulta zanecháva aj po viacerých rokoch v pracovnom živote u bývalých študentov pocit spokojnosti. Jednou z otázok bolo subjektívne vyhodnotenie statusu absolventa teologickej fakulty na základe vlastnej skúsenosti po nástupe na pracovný trh. Pri výsledkoch stoja za povšimnutie výpovede laikov, ktorí hodnotia status absolventa v spoločnosti ako veľmi nízky alebo takmer žiadny. Nedôvera v dobrý status študenta - laika je až trojnásobne vyššia ako pri rehoľníkoch.

To, ako štúdium pripravilo študentov pre pracovný život, hodnotí deväť z desiatich rehoľníkov ako veľmi dobre, alebo dobre. K obsahu štúdia a ich prepojenosťou na prax rehoľníci dávajú najčastejšiu spätnú väzbu, že im štúdium vyhovovalo. Niektorí navrhujú viac priestoru na psychologické výcviky a väčšiu interakciu prednášajúcich so študentmi. Na druhej strane až štyria z desiatich laikov sa vyjadrujú o nízkej, alebo takmer žiadnej pridanej hodnote štúdia pre prax.

Aj pri otázke číselného vyhodnotenia relevantnosti obsahu ponúkaných predmetov k študovanému odboru sú laici kritickejší. V téme prepojenosti predmetov na prax viaceri laikov poukazuje na potrebu zavedenia predmetov, ktoré by ich lepšie pripravili do praxe, no nevedia ich špecifikovať. Od tých, ktorí uviedli aj konkrétne návrhy k obsahu štúdia, ich požiadavky je možné mapovať v týchto oblastiach: viaceri predmetov v odbore sociálna práca, ekonomicko-manažérske predmety, dopady katolíckej teológie na prax v súčasnosti, prednášky odborníkov v odbore s konkrétnymi praktickými príkladmi, zaradenie zahraničných prednášajúcich do ponuky štúdia, jasnejšiu vzájomnú nadväznosť predmetov, seminár o možnostiach vyhľadávania pracovného miesta, metodika duchovného poradenstva, niečo zo sociológie.

Viacerí respondenti sa vyjadrili, že štúdium na teologickej fakulte pre nich znamenalo prínos viac pre osobný rast, ako pre kariérnu dráhu, čomu nasvedčuje aj fakt, že až 40% z celkového počtu pred, alebo po štúdiu na teologickej fakulte absolvovalo aj iné vysokoškolské štúdium. Medzi ďalšími školami sa najčastejšie vyskytujú cudzie jazyky, ekonómia, manažment, právo a pedagogika.

71 ŽUFFA, J.: Uplatnenie absolventov Teologickej fakulty Trnavskej univerzity, In: *Studia Aloisiana*, roč.4, č. 4, 2013.

Kľúčovou otázkou výskumu je skúmanie aktuálneho pracovného zaradenia absolventov teologickej fakulty. Štatistické spracovanie odpovedí ukazuje, že najviac z nich pracuje v štátnej správe. Tu sú zaradení kňazi, úradníci vo verejných inštitúciách, traja zamestnanci v zdravotníctve, štyria doktorandi, vysokoškolskí učitelia. Medzi laikmi viac ako tretina opýtaných pracujú v súkromnej sfére na asistentských, manuálnych, odborných alebo manažérskych pozíciách. Do verejnej správy sú zahrnutí hlavne učitelia. V treťom sektore pracuje spolu deväť ľudí a to hlavne v opatrovateľskej starostlivosti o deti alebo seniorov.

Záver

Je paradoxné, že podľa pilotného prieskumu 90% zo vzorky absolventov TFTU hodnotí úroveň štúdia ako veľmi dobrú alebo dobrú, napriek tomu, že predovšetkým laickí absolventi konštatujú, že ich nepripravilo dostatočne na prax (málo praktických predmetov) a tiež, že v spoločnosti majú absolventi teológie veľmi nízky status. Znamená to, že štúdium bolo skôr prínosom pre nich osobne, i keď im neprinieslo benefity, aké sa dnes bežne považujú za žiaduce výsledky univerzitného vzdelania: dobre platené a spoločensky ohodnotenú pracovnú zaradenie. Zdá sa, že hlavnou devízou štúdia na fakulte bolo intelektuálne a duchovné obohatenie, či atmosféra fakulty, no na potvrdenie takýchto domnievok by bol potrebný ďalší prieskum.

Pri posudzovaní vzdelávacieho procesu na TFTU s cieľom nájsť víziu pre ďalší rozvoj fakulty si treba ujasniť, či hlavným kritériom má byť pripravenosť na prax a na akú prax, alebo ide aj o inú, pridanú hodnotu. Podľa prieskumu vyhovoval obsah i organizácia štúdia najviac rehoľníkom, ktorí sa po skončení štúdia venujú najmä duchovným potrebám ľudí v rámci pastoračnej či sociálnej starostlivosti. Je to aj v dôsledku toho, že v konkrétnych podmienkach slovenskej spoločnosti a Cirkvi ešte nie je vytvorený dostatočný počet pracovných miest pre laických absolventov teológie, kresťanskej filozofie či náuky o rodine, hoci je zrejme, že existuje potreba takýchto pracovníkov v rôznych oblastiach tak pastoračné – sprevádzanie rodín, animácia aktivít mládeže, kresťanské vzdelávanie vo farnostiach, ako aj sociálnej praxe – poradenské centrá pre rodiny, vzdelávacie inštitúcie pre celoživotné vzdelávanie. Preto viacerí laici chápu túto formu štúdia skôr ako vlastné intelektuálne a duchovné obohatenie popri štúdiu iného odboru, ktorý ich v budúcnosti bude „živíť“. Štúdium zamerané na formovanie zrelej a širšie rozhladenej osobnosti by zodpovedalo Newmanovmu chápaniu univerzitného vzdelania, ktoré má slúžiť na celkový rozvoj rozumových schopností, sociálnych zručností a cnostného života.

Je zrejme, že v súčasných spoločenských podmienkach charakterizovaných vo všetkých oblastiach tlakom na výkon a efektivitu, nie je jednoduché, aby si inštitúcia zachovala vysoké ideály, aké boli uvedené v prvej časti tejto

štúdie. Zdá sa, že na verejnej univerzite, podliehajúcej ministerským predpisom a nariadeniam, to ani nie je možné.

Napriek tomu je možné položiť si otázku, čo z uvedených ideálov celostnej formácie, úzkej spolupráce vyučujúcich so študentmi a dôslednej starostlivosti o osobné potreby a rozvoj jedných i druhých, ktoré sú obsahom jezuitskej *cura personalis*, je možné zrealizovať v rámci menšieho celku, akým je jezuitská Teologická fakulta TU s jej približne 130 študentmi a 25 učiteľmi. V jej štatúte stojí, že „hlavným poslaním fakulty je šírenie vzdelanosti a rozvíjanie slobodného vedeckého bádania v kontexte kresťanského myslenia a súčasného poznania“ a tiež, že je „určená na to, aby členovia inštitútov zasväteného života, predovšetkým tí, čo sa pripravujú na kňazskú službu, a takisto kresťanskí laici, dostali naozaj hodnoverné vzdelanie v náuke Cirkvi, poznatkoch súčasných vied a zručnosti potrebné na výkon budúceho povolania“, čo im má pomôcť dobre plniť „úlohy v službe Božiemu ľudu a celej ľudskej rodine“⁷².

Hoci to nebude jednoduché, sme presvedčení, že špecifikum fakulty by malo spočívať v úsilí, čo najlepšie skĺbiť praktickú pripravenosť študentov s podporou ich osobnostného rozvoja, čím by sa naplnil jezuitský cieľ vzdelávania ako prípravy na službu spoločnosti a čo najlepšie plnenie si vlastného povolania – byť človekom na väčšiu česť a slávu Božiu. Redefinovať úspech v tomto duchu znamená predovšetkým napomôcť budúcim záujemcom k pochopeniu toho, že štúdium filozofie, teológie či sociálnej práce nie je o kariérnom raste, ale o rozvoji osobnosti, ktorá má predovšetkým čo ponúknuť svetu, nie si z neho len brať. Zdá sa, že pokiaľ ide o študijné programy, obsah a zloženie predmetov štúdia, neustále sa robia malé kroky vpred k ich úprave a prispôsobeniu potrebám praxe. V študijnom programe sociálna práca pribudli nové a užitočné predmety (napr. *counseling*) a študenti majú viac možností vyskúšať si nadobudnuté sociálne i odborné zručnosti na rôznych typoch praxe (napr. víkendové pobyty s rodinami so špecifickými potrebami).

Vízia fakulty by mohla byť v jezuitskom duchu formulovaná na základe kritéria, že mierou úspechu vzdelávania nie sú len dosiahnuté zručnosti študenta či vedecká odbornosť profesorov, ale predovšetkým „kvalita budúceho života absolventov“. Takáto výchova a vzdelávanie sa potom musí začínať skúmaním toho, akými túžbami, hodnotami či záujmami študenti žijú, v akej kultúrno-spoločenskej situácii sa nachádzajú. V duchu ignaciánskej pedagogickej paradigmy „skúsenosť – reflexia – činnosť“ by mala následne prebehnúť reflexia nad týmto „materiálom rozličných skúseností“, aby sa z nej mohla zrodiť „činnosť“ v zmysle budovania lepšieho sveta, toho osobného i spoločného. Z hľadiska takejto formácie stále vidíme priestor pre prehĺbenie *cura personalis*, tak zo strany učiteľov, ako aj zo strany vedenia fakulty. Pravidelné diskusné stretnutia, spoločne strávený čas či spoločné viacdňové pobyty na kultúrno či duchovne podnetných miestach by mohli prehĺbiť a obohatiť vzájomné vzťahy a tiež obohatiť študentov tak po stránke odbornej

72 Štatút Teologickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, čl. 4. In: <http://www.tftu.sk/sites/default/files/downloads/%C5%Aotat%C3%BAt%20TFTU.pdf> (1. 6. 2017).

(pri spolupodieľaní sa na skúmaní tém, ktorými sa zaoberajú učitelia), ako aj duchovnej či osobnostnej.

Použitá literatúra

- BALESTRA, D. J.: Where Loyalties Lie? In: TRAUB, George W.: *A Jesuit Education Reader*. Chicago, IL : Loyola Press. A Jesuit Ministry, 2008.
- BECKER, P.: *Berufschancen für Theologinnen und Theologen*. Freiburg im Breisgau : Herder, 2012.
- BENEDIKT XVI.: *Allocuzione per l'incontro con l'università degli studi di Roma "La Sapienza"*, 17. 1. 2008. Dostupné online: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2008/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20080117_la-sapienza.html (25. 2. 2017).
- BENKOVSKÝ, J.: Spôsob kontemplatívnej modlitby u sv. Ignáca. In: *Viera a život*, roč. 24, 2014, č. 4, s. 56–69.
- BLAŽEK, M., KARABA, M.: Korektnoje rozlíčenie kak element uspešného vospitaniya ili Qui bene distinguit bene docet. In: *Nauka i vera. Materialy meždunarodnoj naučnoj konferencii "Nauka, ideologija, religija"*. Sankt Peterburg : Institut VRFŠ, 2005, s. 9-14, 145-149.
- BOHMEYER, A.: *Berufsfelder für Theologinnen und Theologen*. Münster : LIT Verlag, 2000.
- CSONTOS, L. (ed.): *Jezuitské školstvo včera a dnes*. Trnava; Bratislava : Ústav dejín Trnavskej univerzity v Trnave, Teologická fakulta Trnavskej univerzity v Bratislave, 2006.
- DE GUIBERT, J.: *The Jesuits. Their Spiritual Doctrine and Practice. A Historical Study*. St. Louis : The Institute of Jesuit Sources, 1986.
- IGNÁC z LOYOLY: *Duchovné cvičenia : Exercície*. Trnava : Dobrá kniha, 2005.
- IGNÁC z LOYOLY: *Poutník. Vlastní životopis sv. Ignáce z Loyoly*. Olomouc : Centrum Alleti Velehrad-Roma; Refugium Velehrad-Roma, 2002.
- JASPERS, K.: *The Idea of the University*. Boston : Beacon Press, 1959.
- JIRSA, J. (ed.): *Idea university*. Praha : Academia, 2015.
- KRISTELLER, P. O.: *Osm filosofů italské renesance*. Praha : Vyšehrad, 2006.
- KRISTELLER, P. O.: *Renaissance Thought : The Classic, Scholastic, and Humanist Strains*. New York : Harper&Row Publishers, 1961.
- MARÍNOVÁ, K.: Tolerancia – o hľadání hraníc pri presadzovaní názorov. In: *Viera a život*, roč. 2, 2014, č. 2, s. 62–69.
- MARTIN, J.: *Jezuitský návod (takmer) na všetko*. Trnava : Dobrá kniha, 2012.
- NEWMAN, J. H.: *Idea univerzity*, 1. časť. Eseje na tému univerzity v dodatku, ed. J. Šúst. Bratislava : Kolégium Antona Neuwirtha, 2015.
- NEWMAN, J. H.: *Idea univerzity*. Praha : Krystal OP, 2014.
- NICOLÁS, A.: A Call for Spiritual Leaders. In: *America*, November 2013.
- NICOLÁS, A.: Challenges to Jesuit Higher Education Today. In: *Conversations on Jesuit Higher Education*, roč. 40, 2011.

- O'MALLEY, J. W.: Jesuit School of Humanities Yesterday and Today. In: *Studies in The Spirituality of Jesuits*, 47, 2015, č. 1, s. 18–20.
- PINTER, B. B.: Redefining Success. In: *America*, 2014, 12, s. 15–17.
- POSSEL, R.: *Berufe für Theologen*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2004.
- RAJSKÝ, A.: Význam filozofického vzdelávania pre budúcich pedagógov. In: LETZ, J., SLAVKOVSKÝ, R. A., GÁLIK, S. (eds.): *Poslanie filozofie na univerzite v súčasnej dobe*, 2007, s. 98–106.
- ROJKA, L.: Jezuitský spôsob vyučovania filozofie. In: LICHNER, M., GREDOVÁ, K. (eds.): *Jezuitské princípy utvárajúce univerzitné vzdelávanie*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2014, s. 97–109.
- SLAVKOVSKÝ, R. A.: Filozofia na univerzite – príspevok k hľadaniu vnútornej slobody a zrelosti dnešných mladých ľudí. In: LETZ, J., SLAVKOVSKÝ, R. A., GÁLIK, S. (eds.): *Poslanie filozofie na univerzite v súčasnej dobe*, 2007, s.107–113.
- ŠPINER, D.: Univerzita – priestor pre vzdelanie alebo kvalifikáciu. In: LETZ, J., SLAVKOVSKÝ, R. A., GÁLIK, S. (eds.): *Poslanie filozofie na univerzite v súčasnej dobe. Acta Philosophica Tyrnaviensia* 13. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, 2007, s. 122–128.
- SVOBODOVÁ, Z.: *Nelhostejnosť. Črty k (ne)náboženskej výchov*. Praha : Malvern, 2005.
- ŽUFFA, J.: Uplatnenie absolventov Teologickej fakulty Trnavskej univerzity, In: *Studia Aloisiana*, roč.4, 2013, č. 4, s. 75–78.

Internetové zdroje

- <http://www.bls.gov/oes/current/oes212099.htm#ind>
- <http://www.rp-online.de/leben/beruf/theologen-sind-in-vielen-berufen-gefragt-aid-1.3073950>
- <http://www.theguardian.com/money/2010/apr/10/theology-religious-studies-degree>
- http://www.prospects.ac.uk/options_religious_studies_theology.htm
- <http://www.theguardian.com/money/2010/apr/10/theology-religious-studies-degree>
- http://www.tscasd.cz/data/files/02-Studium/02-VOS/01-Denni_studium/Profil_a_uplatneni_absolventa_TS.pdf

Dr. theol. Jozef Žuffa
Katedra pastorálnej teológie,
liturgiky a kánonického práva
e-mail: jozef.zuffa@truni.sk

Mgr. Lukáš Jeník, PhD.
Katedra kresťanskej filozofie
e-mail: lukas.jenik@truni.sk

Ing. Mária Spišiaková, PhD.
Katedra kresťanskej filozofie
e-mail: maria.spisiakova@truni.sk

Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. Box 173,
814 99 Bratislava